

Lääkejäte Suomessa – Tutkimus apteekkeihin palautettujen lääkkeiden taloudellisesta arvosta ja sen suuruuteen vaikuttavista tekijöistä

Mella Louhisalmi, Piia Lavikainen, Janne Martikainen ja Johanna Timonen
Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta, Farmasian laitos, sosiaalfarmasia

Tausta ja tavoitteet: Lääkkeitä käytetään parantamaan, lievittämään tai ehkäisemään sairauksia tai oireita. Osa ostetuista lääkkeistä jää kuitenkin käyttämättä ja ne päätyvät lopulta lääkejätteeksi. Tutkimuksen mukaan noin 90 % suomalaisista palauttaa vanhentuneet ja käyttämättömät lääkkeet oikeaoppisesti apteekkiin. Apteekkeihin palautuvaa lääkejätettä on kuitenkin tutkittu vähän. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia kotitalouksista apteekkeihin palautuvan lääkejätteen määrää, laatua, taloudellista arvoa ja syitä palauttamiselle.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimuksen aineisto kerättiin 82 suomalaisesta avohoidon apteekista toukokuussa 2022. Tutkimusapteekit raportoivat tiedot apteekkiin kolmen päivän aikana palautetuista lääkkeistä sähköisen lomakkeen avulla. Lisäksi lääkkeitä palauttaville asiakkaille tarjottiin kyselylomake täytettäväksi. Lääkejätteen taloudellinen arvo arvioitiin 12/2022 lääketaksan hintojen perusteella. Vuosittainen taloudellinen arvo laskettiin apteekkien koolla painotetun keskiarvon avulla. Yhteiskunnan osuus arvioitiin prosenttiosuutena (72 %) korvausjärjestelmään kuuluvista lääkkeistä. Taloudellisen arvioin luotettavuutta tarkasteltiin herkkyysanalyysien avulla.

Tulokset: Tutkimusjakson aikana apteekkeihin palautettiin yhteensä 5 173 lääkettä, joista 970 % oli ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä. Palautetuista lääkkeistä 66 % oli reseptilääkkeitä ja 49 % Kelan korvaamia. Yli puolet lääkkeistä (62 %) palautettiin alkuperäispakkauksessa. Alkuperäispakkauksessa palautetuissa (n = 3 207) lääkkeistä, 68 %:ssa oli ainakin puolet jäljellä. Tutkimushetkellä kaikista palautetuista lääkkeistä 69 % oli vanhentuneita. Yleisimmin palautetut lääkeryhmät ATC-luokituksen mukaan olivat hermostoon vaikuttavat lääkkeet (18 %), hengityselinten sairauksien lääkkeet (16 %) ja aineenvaihduntasairauksien lääkkeet (12 %).

Tutkimuksen aikana apteekkeihin palautuvan lääkejätteen arvo oli 72 070 euroa, josta korvattavien lääkkeiden osuus oli 52 539 euroa. Suomalaisiin apteekkeihin vuosittain palautuvan lääkejätteen arvo on arviolta 81 miljoonaa euroa (95 % LV 61–103 milj.), josta yhteiskunnan osuus on 43 miljoonaa euroa (95 % LV 30–60 milj.). Kalleimman palautuksen poistaminen aineistosta laski vuosittaista arviota 7,8 miljoonaa euroa, ja vastaavasti toisen yhtä kalliin kuin kalleimman palautuksen lisääminen aineistoon nosti arviota 8,3 miljoonaa euroa.

Kyselylomakkeeseen vastasi 799 lääkettä palauttavaa asiakasta. Pääsääntöisesti apteekkiin palautettiin omia (70 %) tai perheenjäsenen (47 %) lääkkeitä. Yleisimmät syyt palauttaa lääkkeitä olivat: lääke säilyi avaamisen jälkeen rajallisen ajan (36 %), sairaus tai oire parani (25 %), lääkepakkaukset olivat liian suuria (22 %) ja lääke vaihdettiin toiseen lääkkeeseen (21 %).

Päätelmät: Apteekkeihin palautuu huomattava määrä lääkejätettä, josta aiheutuu turhia kustannuksia sekä lääkkeiden käyttäjille että yhteiskunnalle. Tämä osoittaa, että syntyvän lääkejätteen määrää voidaan vähentää. Suurempi osa palautetuista lääkkeistä oli reseptilääkkeitä, joten lääkkeenmääräamiskäytäntöihin vaikuttamalla voitaisiin löytää keinoja vähentää syntyvää lääkejätettä. Lääkkeiden rajallinen käyttöaika avaamisen jälkeen sekä suuret pakkaukset aiheuttavat suuren osan kotitalouksista syntyvästä lääkejätteestä. Toimia tarvitaan kaikilta lääkekettujen toimijoilta sen varmistamiseksi, että asiakkaat saisivat mahdollisimman sopivan pakkauksen tarvitsemaansa lääkettä.

Julkaisut: Louhisalmi M, Lavikainen P, Sandler C, Kallio S, Kanerva R, Martikainen J, Timonen J: A study on the Quantity, Type, Economic Value and Reasons for Pharmaceutical Waste Returned to Pharmacies in Finland. (lähetetty lehteen arvioitavaksi julkaisua varten)